

## TRÄDGÅRDSKLUSTRET I TUNGELSTA 1938

Av Lars Olof Persson

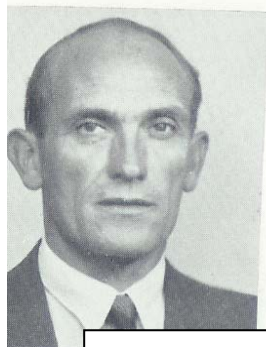


Under 1930-talet utgav förlaget Svenskt Porträttarkiv i Halmstad en serie "Porträttböcker med biografier". De innehåller precis detta, d v s förteckningar över personer inom något bestämt yrkesområde avbildade i svartvita fotografiska porträtt och försedda med kortfattade men ändå ganska uttömmande biografier. År 1938 publicerades en sådan porträttbok över Affärs- och industriidkare i Stockholm med omnejd. Den innehåller mer än 1200 av den tidens viktigaste företagare i Stockholmstrakten, ordenligt förtecknade i bokstavsordning: från Gustaf Henry

Abrahamsson, som var född 1898 i Kalmar och sedan 1931 varit VD i All Express AB, till Nils Erik Östman, som föddes 1895 i Stockholm och sedan 1920 ägare av ett annat åkeri, Kungsholms Expressbyrå. Bakom varje porträttgalleri stod säkert ett omfattande arbete av förlagets ackvisitörer. I förordet framhåller redaktören att "Stor omsorg har nedlagts på att få de biografiska uppgifterna utförliga och korrekta så att någon berättigad kritik ej skall kunna framställas i detta avseende".

Boken tar upp ett 20-tal affärs- och industriidkare i Haningebygden, nästan allihop var trädgårdsmästare i Tungelsta. Det ger en bra inblick i hur nyföretagandet gick till i en av den tidens viktigaste näringsgrenar i Stockholms utkanter. I dagens näringsliv talar man gärna om att utveckla industriella kluster, där företag inom en och samma bransch etablerar sig i närheten av varandra för att dra nytta av den teknik och den kompetens som de har gemensamt. Man kan säga att trädgårdsmästerierna i Tungelsta bildade ett sådant kluster redan på 1910-20 talet, även om det förstås inte skulle fallit någon in att använda den benämningen på den tiden. Hur som helst ger biografierna över grundarna av detta kluster i Tungelsta oss en bild av hur det kom sig att det växte sig så starkt och uthålligt ända in i vår tid. På 1930-talet fanns det ett sammanlagt ett 90-tal Tungelstaodlare, de flesta ganska små företag med produktion av luktärter och grönsaker. Idag finns det ett 20-tal aktiva odlare med olika specialiseringar.

## Praktik från många håll i landet



Herbert Palmquist

Nästan hela den första generationen trädgårdsidkare etablerade sig i Tungelsta efter en lång yrkespraktik på många håll i landet. Praktiskt taget allihop flyttade således till Tungelsta i mogen ålder. Flera av dem var uppvuxna någonstans i Mälardalen, som Herbert Palmquist, som var född 1893 i Haga i Uppland och före etableringen i Tungelsta 1929 arbetat i faderns handelsträdgård i Saltsjö-Duvnäs. Karl Pettersson

som köpte Björkhaga 1924 var född 40 år tidigare i Irsta utanför Västerås. Några hade vuxit upp i västra Sverige, som Oscar Anderson som var född 1880 i Kyrketorp i Västergötland och August Andersson på Frideborg som var född 1871 i Väse utanför Karlstad. Oscar Anderson hade redan som 14-åring kommit från Västergötland till Häringe för att lära sig trädgårdsskötsel under ett par år. Just August Andersson tillhörde pionjärerna som etablerade sig i Tungelsta 1912 efter en lång lärlings- och yrkesbana. Som blott 11-åring började han hjälpa till i trädgården Håkansbol hemma i Värmland, flyttade sedan vid 15 års ålder till en handelsträdgård i Örebro där han stannade i fem år. Efter ett knappt år vid Sjöholms slott i Sörmland fick han chansen att praktisera under två år vid Svenska



Karl Pettersson



Oscar Andersson

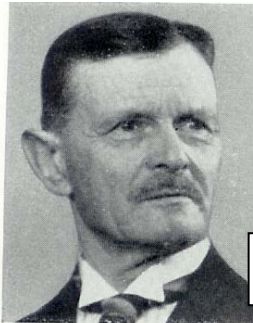
1912 bestämde sig för att starta eget i Tungelsta. Då, vid 51 års ålder hade han således redan fyra decenniers yrkeserfarenhet bakom sig hos åtminstone sex olika arbetsgivare.

trädgårdsföreningens skola vid Rosendal. Vid 26 års ålder fick han anställning som trädgårdsmästare vid Löberöds slott i Skåne, men redan efter ett år där sökte han sig tillbaka till Närke, nu till Säbylunds säteri. Efter fyra år där flyttade han till Gästrikland för att bli ansvarig för trädgården vid Sandvikens Järnverk. Detta arbete höll han höll fast vid i nio år, tills han



August Andersson

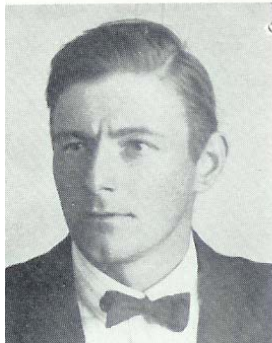
En annan pionjär var Carl Albert Carlsson, som var född 1874 i Närkes Kil och som etablerade sig i Tungelsta 1915. Han började i yrket som 19-åring på Aspa bruk i hemtrakterna, därefter en kort tid vid Stora Djulö gård i Sörmland. Efter en ettårig trädgårdsskola tog han tjänst som trädgårdsmästare först vid Farsta gård i Gustafsberg under fem år, vid Stjärnsunds slott hemma i Närke under sju år och sedan i tre år som privat trädgårdsmästare hos en professorsfamilj i



Carl Carlsson

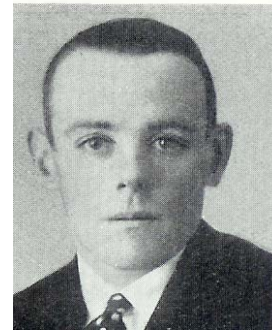
Djursholm. När han året därpå köpte Vallåkra i Tungelsta var han 40 år gammal och hade mer än 20 års yrkeserfarenhet i bagaget.

De flesta av den första generationen trädgårdsmästare i Tungelsta hade således en lång praktik bakom sig, 25-35 år är snarare regel än undantag. Många av dem hade också gått ett eller ett par års trädgårdsskola. Bland de yngsta nystartarna på den tiden var Gillis Wiger, som etablerade Aspнас Handelsträdgård vid bara 22 års ålder. Han var född i Månsarp i Småland men hade redan vid 17 års ålder kommit för att arbeta som lärling i Tungelsta – för övrigt efter en treårig praktik i en trädgård i Sollentuna.



Gillis Wiger

Slotten och herresätena runt om i Mälardalen och i södra Sverige erbjöd en bra – om uttrycket tillåts - plantskola för många av de unga män som ville bli trädgårdsmästare. Den tidigare nämnde Oscar Andersson som på 1930-talet ägde Solberget började således arbeta på Häringe vid 24 års ålder.



Ivar Bremberg

Ivar Bremberg arbetade först hemma hos fadern Gustaf på Björkbackens handelsträdgård under nio år från 14-årsåldern, och tog sedan tjänst först på Sandemars slott och senare på Prins Eugens Valdemarsudde.



Theodor Nilsson

Både Theodor Nilsson, som etablerade sig vid Skogs-Ekeby redan 1911 och Hjalmar Pettersson som startade Rosenborgs Handelsträdgård 1917 hade arbetat ett par år vid Haga slott innan de flyttade till Tungelsta.

Bland alla de trädgårdsmästare som presenteras som affärs- och industriidkare med porträtt och biografi är det endast en kvinna. Det är Anna Zetterlund som var född i Jämtland 1912 och hade gift sig med N. G. Zetterlund. När maken som startade en handelsträdgård 1922 med sitt eget namn vid Fågelsången avled i början av 1930-talet, tog hans efterlevande hustru över företaget. I biografierna för de manliga



Anna Zetterlund



trädgårdsmästarna nämns deras fruars namn och födelseort, men inget om deras bakgrund, trots att de sannolikt deltog högst aktivt i familjeföretaget.

### Utlandspraktik i bagaget



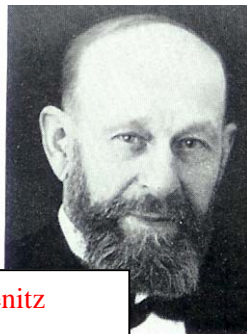
Folke Asp

Några få av trädgårdsmästarna hade också sökt sig utomlands för att hämta hem erfarenheter av trädgårdsmästeri. Det gäller t ex Folke Asp, som var född i Linköping 1888 och gick först igenom Trädgårdsföreningens treåriga skola och var sedan elev vid Bergianska trädgården i två år innan han åkte till Tyskland under ett par år.

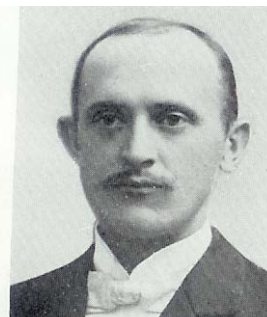
Efter många olika anställningar, bl a vid

Linneträdgården i Uppsala köpte han Solliden i Tungelsta. Då var han drygt 40 år gammal. Även Carl Genitz, som var från Blekinge och som köpte Fridhem 1935 hade i sin ungdom praktiserat några år i Tyskland. När han vid 66 års ålder startade i Tungelsta hade han hunnit med att driva tre trädgårdar på helt andra ställen, den första i Grytnäs i Dalarna, den andra i Hässelby

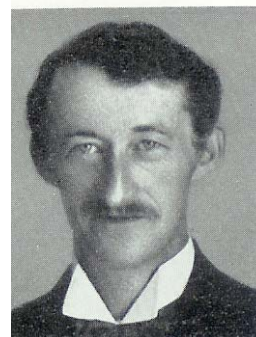
Villastad under nästan 25 år och den tredje på arrende i Knivsta under 1933-35. Sonen Torsten Genitz gick i lära hos fadern under Hässelbytiden och tog över trädgårdsmästeriet där när fadern flyttade till Knivsta.



Carl Genitz

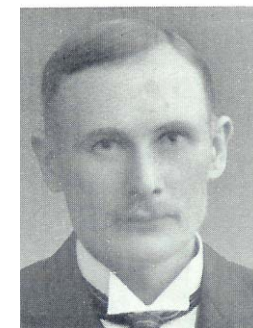


Gustaf Andersson



Gottfrid Granath

Gustav Andersson var född 1878 i Västervik och var trädgårdsmästare bl a vid Sala silvergruva under åren 1906-15. Vid 43 års ålder etablerade han Strömsbacka i Tungelsta. Och Gottfrid Granath som var ett år yngre hade drivit blomsterhandel hemma i Nyköping mellan 1914 och 1917 innan han under tio år var trädgårdsmästare hos landshövding Sederholm på Ålberga gård i Sörmland. Han arrenderade sedan Söderby Trädgård i Tungelsta (1932). En annan sörmlänning – från Floda – var Erik Larsson, som etablerade sitt trädgårdsmästeri i Tungelsta 1925. Då var han 36 år gammal och hade skaffat sig praktik både på Möja och i Sigtuna. År 1930 utökade han affärsverksamheten och startade Ekbackens Rävård.



Erik Larsson



Emmanuel Nielsen

Emanuel Nielsen arrenderade vid 24 års ålder Skogs-Ekeby handelsträdgård och startade ett par år senare sin egen handelsträdgård Eliseberg. Det var i mitten av 1920-talet. Han var från Misterhult i Småland och hade redan haft fyra – fem anställningar både i Göteborg och runt om Stockholm. Det första jobbet var som sextonårig lärling på Viksbergs gård utanför Södertälje. Han hade en rad förtroendeuppdrag: han var ledamot i Tungelsta

jordbrukskassa, ordförande i vägföreningen och vice ordförande i Tungelsta elektriska distributionsförening, bara för att nämna några sådana uppdrag.

Sammantaget ger inventeringen i Svenskt Porträttgalleri från 1938 bilden av de första generationerna trädgårdsmästare Tungelsta som alla var väl utbildade i yrket och med lång erfarenhet från många olika trädgårdar och arbetsgivare runt om i landet. Många hade fått börja som lärlingar redan före 15 års ålder.

När möjligheten öppnade sig att genom tomtbolaget Hem på Landet köpa egen mark ute på Södertörn hade de samlat på sig så mycket mänskligt, och kanske också penningamässigt kapital, att de vågade steget till egenföretagare. Framgångarna för pionjärerna i Tungelsta – den första började 1908 - var säkert också viktiga för beslutet att lämna den relativa tryggheten som det bör ha inneburit att vara anställd som trädgårdsmästare i alla fall vid större gårdarna och slott.

Sammanhålningen inom det lokala handelsträdgårdsmästareförbundet hade säkert en betydelse för att trädgårdsnäringen kunde utveckla sin kompetens och föra den vidare till nya generationer.

